

ROSMALLA

Jaargang 6
Nummer 3
Oktober 1996

Losse nummers f 6,25

In dit nummer o.a.:

- Zeventig jaar Verhallen
- De Vijverberg
- Een orkaan te Rosmalen

Colofon

Rosmalla (ISSN 0925-2894) is een uitgave van de Heemkundekring Rosmalen en verschijnt eenmaal per kwartaal.

Redactie: Mari van de Ven en Harry Coppens.

Redactieadres: Stationsstraat 8, 5241 EE Rosmalen, tel. 073-5218349.

Secretaris Heemkundekring: A.J. van de Ven, M. Nijhoffstraat 8, 5242 CV Rosmalen. Tel. 073-5214094.

Leden, abonnees en donateurs ontvangen *Rosmalla* en *Rosmalla Extra*. Donateurs betalen minimaal f 25,- per jaar. Abonnees (voor minimaal één jaar) betalen f 25,- per jaar (postabonnees f 35,- per jaar), over te maken op het bankrekeningnr. van de Heemkundekring, o.v.v. "abonnement *Rosmalla*".

Bankrekeningnr.: 18.45.43.444 (Rabobank Rosmalen, postgiro van de bank: 1099372) t.n.v. Heemkundekring Rosmalen, Deken Fritsenstraat 53, 5243 VM Rosmalen.

De meeste oude nummers van *Rosmalla* en *Rosmalla Extra* zijn nog verkrijgbaar op het redactieadres.

De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud der ondertekende artikelen, waaraan ook nooit iets veranderd zal worden zonder overleg met de auteur(s). Foto's en andere illustraties worden te allen tijde teruggezonden; teksten op verzoek.

Copyright • juli 1996. Heemkundekring Rosmalen. Zonder toestemming van redactie en / of bestuur mag niets uit deze uitgave worden overgenomen.

Van de redactie

In deze derde *Rosmalla* van 1996 staan zeer veel verschillende artikelen. Er is echter één probleem: deze keer verschijnt de *Rosmalla* niet later door tijdgebrek onzerzijds, maar door een schrijvend tekeert aan artikelen. We willen daarom een dringend beroep op U doen om toch vooral te schrijven, want zoals het er nu naar uitziet, moeten we besluiten de dikte van de *Rosmalla* bijna gaan halveren! Op de eigenlijke verschijningsdatum, 1 september, zaten we nog niet aan de twintig bladzijden. Met zeer veel pijn en moeite hebben we er dan toch nog het normale aantal van kunnen maken, maar als de inhoud van ons tijdschrift voor het grootste gedeelte afhankelijk is van een handjevol auteurs, ontstaat er natuurlijk een groot probleem als er een keer eentje uitvalt. Daarom wensen wij U veel leesplezier met deze (mogelijk laatste) dikke *Rosmalla*!

Harry Coppens & Mari van de Ven

Kopij inleveren vóór 1 december 1996.

Bij de voorplaat: De eerste winkel aan de Graafsebaan in 1926. Van links naar rechts: Jan Hoof (op de fiets; hij was chauffeur van Van Hoeckel te 's-Hertogenbosch), Has Verhallen (de oprichter, in de deuropening) en Jos Verhallen (de broer van Has). Coll. Jo Verhallen.

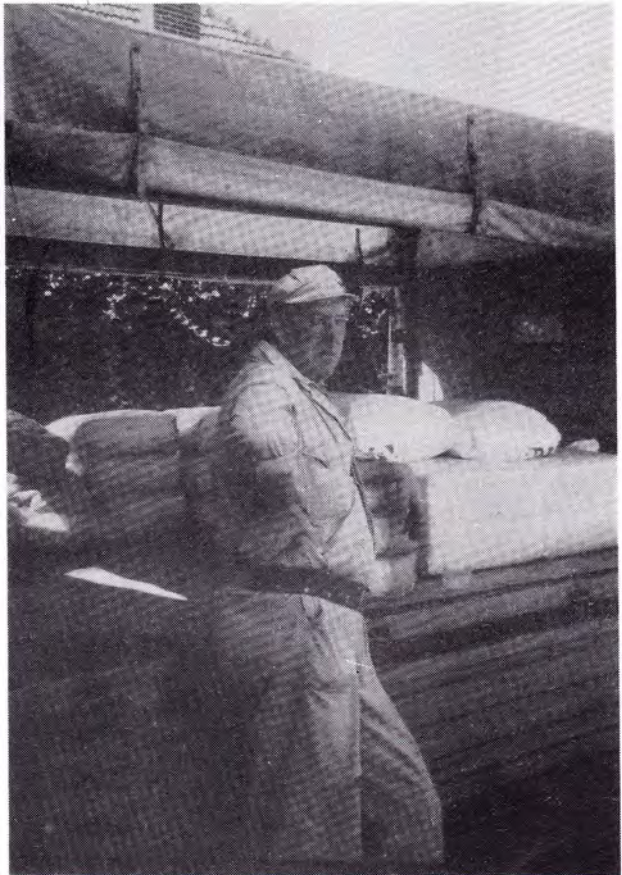
Wim de mulder

Rosmalen verloor zijn laatste molenaar

Henk de Werd

Twee molens stonden er in Rosmalen sinds 1902. De molen van de familie van Lith, die reeds een paar honderd jaar onze aloude Molenstraat opsiert, en de molen van *d'n Duf*, van de familie Duffhues dus, die in 1902 vanuit Drachten naar Rosmalen werd gehaald en een plaats kreeg in de Krommenhoek, die sindsdien lange tijd *De Nieuwe Molenhoek* werd genoemd.

Op 25 juli 1976 stierf Gerrit Peters, getrouwd met Albertina van Lith, als de laatste molenaar op de standermolen en het stoomgemaal van de familie van Lith. De molenaar stierf, maar de prachtige molen bleef. Aangekocht door de gemeente kwam dit stukje oud-Rosmalen onder monumentenzorg te staan en aldus bleef *de meule* voor Rosmalen behouden. Bij de molen van de familie Duffhues zagen we precies het omgekeerde gebeuren. De molen werd stukje bij beetje afgebroken, maar de molenaar bleef en hij groeide zelf uit tot een levend monument voor Rosmalen. Monumenten blijven en mogen niet afgebroken worden. Ze zijn beeldbepalend en horen bij de

In 1994 werd deze foto gemaakt van Wim Duffhues, de laatste molenaar op de molen in de Deken Fritsenstraat. Coll. Henk de Werd.

Drie keer de molen van de familie Duffhues, die stukje bij beetje is afgebroken. Coll. Henk de Werd.

gemeente. Dat gold eigenlijk ook voor onze laatste molenaar, Wim Duffhues. Hij was niet meer weg te denken uit Rosmalen, hij hoorde bij ons dorp, bij de Krommenhoek vooral, als iets vanzelfsprekends en omdat Wim Duffhues, Wim de mulder, een mens was als een boom en bovendien nooit ziek, dachten wij dat Wim de mulder, precies zoals een monument, het eeuwige leven had. Totdat... die verschrikkelijke ziekte toesloeg en wij, de mensen in Rosmalen en wijde omgeving, weer met beide benen op de grond werden gezet en onder ogen moesten gaan zien dat Rosmalen zijn levend monument, zijn unieke dorpsfiguur in de beste betekenis van het woord, zijn laatste molenaar af zou moeten geven. We konden het niet

28-9-1932: Trouwfoto van Jo Duffhues en Catharina de Werd.

begrijpen, *nie vatte* zeggen wij op z'n Brabants. Voor veel mensen was het even slijkken. Men was begaan met *de mulder*. Terwijl zijn familie, klanten, vrienden en bekenden nog druk doende waren het slechte nieuws over Wim Duffhues te verwerken, stierf hij plotseling en heel onverwacht, helemaal alleen in zijn eigen huis bij de molen. De klap kwam hard aan. Ontdaan bleven we achter en we keken (en kijken intussen nog steeds) naar zijn woonhuis in de Deken Fritsenstraat, naar zijn gemaal en het laatste stukje molen, in de hoop en verwachting de molenaar daar weer te zien lopen en sjouwen onder de meelzakken.

Op woensdag 14 augustus 1996 werd onze laatste molenaar begraven. In de uitvaartdienst zei pastor Schepers het zo mooi: "Wim Duffhues was een mens als een boom *mi haand es 'n koleskup*. Wanneer zo'n boom wordt geveld, valt er iets weg,

dan is die plaats in een klap heel kaal en totaal anders geworden. Het wordt er nooit meer zoals het er was". De Krommenhoek is door het heengaan van Wim Duffhues armer geworden. Rosmalen verloor een markante persoonlijkheid. Zijn broers en zussen raakten een groot voorbeeld kwijt, een voorbeeld waaraan ze veel te danken hadden, omdat hij, noodgedwongen door de ziekte van zijn vader Jo Duffhues, als veertienjarige jongen zijn studie aan het Dominicuscollege in Nijmegen opgaf om de molen draaiende te houden. Er moest brood op de plank blijven! De oudste zoon van Jo Duffhues, die eigenlijk geen molenaar had willen worden, werd het daardoor wel en achteraf gezien mogen we daar in Rosmalen heel trots op zijn, want hij was *unne grote, unne hele grote Rusmollese*, mogen we wel zeggen. Op 1 oktober 1991 stierf Hermien van der Doelen-De Werd in Mierlo-Hout bij Helmond. "Zij is de laatste uit het gezin van Piet de Werd, *Piet de mulder*, en Marie Otten te Maren aan de Maas bij Lith", liet de pastor-voorganger ons tijdens de uitvaartdienst horen. Ik realiseerde mij toen pas, dat wij vanaf dat moment de oudsten waren. Nog geen vijf jaar later wordt Wim Duffhues, zoon van Jo Duffhues en Catharina de Werd, als eerste van 'onze' generatie weggenomen uit ons midden. Hij was nog maar 63 jaar oud en veel te jong dus. Wij zullen Wim Duffhues allemaal op de een of andere manier missen: als broer of zus, als neef of nicht, als familie, als vriend, als buurt, als klant, als Rosmalenaar, ja zelfs als Driek van Grette. Als schrijver was hij voor mij vaak een rijke bron om uit te putten. Twee Rosmalense mensen zullen *ongeleufelijk veul mis vatte op Wimme*. Het zijn Jan Arts en Henk van Mierlo, beiden woonachtig in de pastoor Coolenstraat. Zij waren de steun en toeverlaat van Wim Duffhues in zijn goede dagen, maar vooral ook in zijn kwade dagen, toen hij wist dat hij ongeneeslijk ziek was en het einde nabij kwam. Wim Duffhues werd begraven op het kerkhof bij onze Lambertuskerk in het familiegraf aldaar bij zijn opa en oma Pieter en Doorke Duffhues; bij zijn oom en naamgenoot Wim Duffhues; bij zijn tante Betsie Duffhues, die als magnetiseuse grote bekendheid had in Rosmalen en omstreken en vlakbij zijn vader en moeder Jo Duffhues en Catharina de Werd. Midden in 'zijn' Rosmalen mag Wim Duffhues rusten van al het werk op de molen.

Stamboom

Laat ik dit artikel besluiten met een stukje stamboom van de molenaars op de molen in *De Nieuwe Molenhoek* alhier.

1 Pieter (Petrus Stephanus) Duffhues

Hij werd geboren te Veghel op 26 december 1867 en is overleden te Rosmalen op 13 juli 1955. Hij kocht in 1902 in Drachten (Friesland) een van de molens daar en liet die in Rosmalen in de Krommenhoek, tegenwoordig Deken Fritsenstraat, opnieuw opbouwen. Hij werd de eerste molenaar op de molen. Pieter Duffhues was

getrouwd met Theodora Maria Laheij, geboren te Kerkdriel op 16 maart 1865 en overleden te Rosmalen op 18 augustus 1935. Pieter Duffhues bouwde omstreeks 1903-1904 bij de nieuwe molen een woonhuis, waarvoor hij de Rosmalense bouwkundige Adrianus Kusters in de arm nam. Voor het maken van een tekening, bestek en begroting en voor het toezicht houden rekende Kusters 5% van de bouw-som, die f1379,- bedroeg. Kusters verdiende daarmee f68,95. Er ging f1,75 af voor geleverde mest en dus betaalde Pieter Duffhues op 2 september 1904 een bedrag van f67,20 aan Adrianus Kusters.

Uit dit huwelijk werden drie kinderen geboren:

A Elisabeth Cornelia Johanna Duffhues. Geboren op 12 augustus 1903 te Rosma-len en overleden te Rosmalen op 15 oktober 1962 op 59-jarige leeftijd. Zij was ongehuwd.

B Johannes Maria Duffhues. Zie 2.

C Wilhelmus Johannes Stephanus Duffhues. Geboren te Rosmalen op 28 decem-ber 1907 en overleden op 18 oktober 1930 op 22-jarige leeftijd. Hij was ongehuwd. Zie het volgende artikel (pag. 6).

2 Johannes Maria Duffhues

Hij werd geboren te Rosmalen op 14 januari 1906 en is overleden te Rosmalen op 15 november 1963 op 57-jarige leeftijd. Op woensdag 28 september 1932 trouwde hij met Catharina Maria Lamberta de Werd, dochter van Petrus de Werd, mole-naar te Maren, en Maria Gerarda Otten. Catharina de Werd werd geboren te Ma-ren op 17 september 1905 en zij overleed op 20 januari 1980. Bij zijn huwelijk in 1932 nam Jo Duffhues de Rosmalense molen over en hij werd de tweede mole-naar. Zijn ouders trokken zich toen, samen met hun dochter Betsie, terug in een nieuw gebouwde woning naast bakkerij de Werd.

Uit het huwelijk van Jo Duffhues en Catharina de Werd werden de volgende kinderen geboren:

A Wilhelmus Johannes Stephanus Duffhues. Geboren te Rosmalen op 21 juli 1933 en overleden te Rosmalen op 9 augustus 1996. Hij was de derde en tevens laatste molenaar. Hij werd vernoemd naar de overleden broer van zijn vader. Hij bleef on-gehuwd. Zie 1C.

B Maria Theodora Gerarda Duffhues. Geboren te Rosmalen 9 november 1934. Zij huwde 29 augustus 1964 in de Lambertuskerk te Rosmalen Arnoud Wilgers. Zij vestigden zich te Tilburg. Uit dit huwelijk werden geboren: Jan Wilgers (15 juli 1965), Victor Wilgers (20 januari 1968) en de tweeling Maarten en Govert Wilgers (9 december 1969).

C Petrus Johannes Stephanus Duffhues. Geboren te Rosmalen op 1 juli 1936 en overleden te Puifluik in het Mariaklooster op 25 januari 1940.

D Theodora Elisabeth Maria Felicia Duffhues. Geboren op 11 december 1937 te Rosmalen. Samen met Francesco Gallardo Sanchez bewoont zij het pand Deken Fritsenstraat 17, dat haar opa, Petrus Duffhues, in 1932 liet bouwen.

± 1947/1948: Kinderen Duffhues. Voorop v.l.n.r. Fred, Piet met de kleine Liesbeth, Felix. Tweede rij v.l.n.r.: Vader Jo Duffhues, Ria, Thea en Joke v.d. Vliert. Coll. Henk de Werd.

Geboren te Rosmalen 15 april 1945. Hij huwde op donderdag 7 juni 1979 te Deurne Hanny Bouwmans. Fred vestigde zich in Bergeyk. Uit dit huwelijk werden geboren: Marieke Duffhues (23 mei 1980) en Ellen Duffhues (15 januari 1982).

I Elizabeth A.M.A. Duffhues, geboren te Rosmalen in 1947. Zij vestigde zich in Spanje.

Wim Duffhues 1907-1930

Henk de Werd

In het vorige artikel hebt U kunnen lezen dat Wim Duffhues, de laatste molenaar van Rosmalen, op 14 augustus 1996 werd begraven op het Lambertuskerkhof bij

E Felix Jan Anton Duffhues. Geboren te Rosmalen op 26 juni 1939. Hij huwde op zaterdag 22 mei 1965 in de Lambertuskerk te Rosmalen Lies van der Plas. Zij vestigden zich in de Weidestraat te Rosmalen. Uit dit huwelijk werden geboren: Bärbel Duffhues (19 april 1966), Joost Duffhues (30 april 1968), Pieter Duffhues (4 juli 1969) en Inke Duffhues (21 oktober 1970). Zij zijn de vierde generatie *Duffhuesen* in Rosmalen.

F Petrus Joannes Willibrord Duffhues. Geboren te Rosmalen op 22 april 1941. Hij huwde te Rosmalen in de Lambertuskerk op zaterdag 12 augustus 1967 Tilly van de Graaf. Zij vestigden zich te Tilburg. Dit huwelijk bleef kinderloos.

G Johannes Gerardus Joseph Duffhues. Geboren te Rosmalen op 22 februari 1943 en overleden te Rosmalen op 18 december '45.

H Fred Peter Eugène Duffhues.

Rosmalen, gemeentehuis. Rechts in het raam zien we Wim Duffhues, die in 1930 overleed. Coll. Henk de Werd.

 <p style="text-align: center;">IN MEMORIAM</p>	<p style="text-align: center;">+</p> <p>In twee gebeden wordt aangevoeld de Ziel van Zaliger</p> <p style="text-align: center;">Wilhelmus Johannes Stephanus Duffhues, lid van de H. Familie.</p> <p>2-boren te Rosmalen 28 December 1907; overleden te 's-Rosmal 18 October 1930; voorzien van de laatste H. Sacramenten en begraven te Rosmalen 21 October d. a. v.</p> <p>O God, Dien wij aanbidden als den Heer van dood en leven, hoe onmenspelijk is die waz, aanklaging bij ons ledig. Hij mondte uit door zachtzinnigheid en goedheid, steeds bereid om mede te werken in alles wat nuttig en schoon is. Zijne gaven van geest en hart maakten hem aangenaam, en deden voorzeker van hem verwachten.</p> <p>God heeft anders beschikt. Hij zag zijn leven volheid, zijne verdiensten geërgt en schook op, jeugdige heetijd aan zijne schoone ziel de eeuwige kroon.</p> <p>Gedielde Ouders, God gaf mij u, God nam mij van u. Zijn Naam Zijt prezen! Hij zal ook uw Troost en sterkte zijn.</p> <p>Dierbare Beeder en Zus, benid u, kander, gelijk wij u tijd deden en bewaard de bestemming aan mij in uw hart.</p> <p>En zij, mijn Vrienden, zieft, het leven is een spel, maar ernst. Maak het nuttig en dien uw God en Konink.</p> <p>Biddt allen voor mij.</p> <p style="text-align: right;">Mijn</p> <p style="text-align: right;">J. Verberne, koster, Rosmalen.</p>
---	--

Foto en bidprentje van Wim Duffhues, geboren te Rosmalen in 1907 en overleden in 1930...

In de diepte van je verwachtingen en je verlangens ligt je zwijgende kennis van het hiernamaals. Verlaat je op deze dromen, want daarin gaat de poort naar de eeuwigheid schuil.

(uit: Kahlil Gibran, De Profet)

Ter nagedachtenis aan

Wilhelmus Johannes Stephanus Duffhues

Geboren op 21 juli 1933 te Rosmalen,
overleden op 9 augustus 1996 te Rosmalen

te. Anderen waren
zaam.

De achterblijvers zullen Wim geweldig missen maar zijn ondanks het voortijdige afscheid toch dankbaar voor zijn vriendelijkheid, ijver en loyaliteit.

Wim luisterde 's zondags altijd naar de uitzending van de Eucharistie-viering op de radio. Dat was een eigentijdse invulling aan zijn geloven. Het sterkte hem. Hij is nu uit zijn lijden verlost en opgenomen door de Heer met Wie hij mag delen in de volheid van

Moge hij rusten in vrede.

Voor uw hartelijk medeleven rondom het ziekteproces van Wim en zijn begrafenis zeggen wij U oprecht dank.

De broers, zussen en verdere

Wim is ons plotseling overleden. Ook al was zijn venijnige ziekte steeds moeilijker te torren, niemand dit snelle heengaan verwacht. Familie, vrienden en zijn vele kennissen
en zoeken troost bij elkaar

Dat Wim zo snel zo ernstig ziek zou worden, was een jaar geleden nog uitgesloten. Een boom van een kerel werd fysiek en daardoor tijd gesloopt. De voorbereiding dood was in de afgelopen weken, achteraf beoordeeld, af te lezen uit zijn gedrag. Die voorbereiding was met zijn betrekkelijk gesloten natuur bepaald geen eenvoudige opgave. Bovendien alleen voor. Hij zag geweldig op tegen het gesprek dat hij op de dag van zijn dood met zijn specialist zou hebben. Vroeg in de ochtend van 9 augustus heeft de dood hem verrast.

In de kring van jarenlang gelukkig in zijn eigen typische omgeving Hij was een begrip in de dorpse verhoudingen en een vriend voor zijn klanten. Hij was pretentieloos, vaak tot wanhoop van was Wim een markante persoonlijkheid, maar vooral al een goede vriend voor zeer velen. schap heeft hij gelukkig zelf ook mogen profiteren. Dit was vooral ziek

het echte leven

... en van Wim Duffhues, geboren te Rosmalen in 1933 en overleden in 1996. Coll. Henk de Werd.

zijn opa en oma, zijn tante Betsie Duffhues en zijn oom en tevens naamgenoot Wim Duffhues. Deze Wim Duffhues werd te Rosmalen geboren op 28 december 1907 als zoon van Petrus Duffhues en Theodora Laheij. Hij stierf, slechts 22 jaar oud, op 18 oktober 1930. Op een oude prentbriefkaart van ons voormalige gemeentehuis in de Dorpstraat (hoek Raadhuisstraat; thans Rabobank) uit 1928-1929 kunnen we Wim Duffhues nog net zien. Hij werkte destijds op ons gemeentehuis. Toen hij de fotograaf bemerkte en burgemeester Von Heijden en secretaris Lambermont op het bordes zag verschijnen schoof hij het raam omhoog en liet zich eveneens vereeuwigen. Bij het overlijden van Wim Duffhues schreef de Bossche krant in 1930: "Een dezer dagen overleed alhier na langdurig lijden op den leeftijd van 22 jaar de heer Willem Duffhues, volontair ter secretarie. Als zoon van goede katholieke ouders was hij reeds vroegtijdig een trouw lid der H. Familie en Kruisverbond en commissaris der R.K. Bibliotheek en daarnaast de nauwgezette penningmeester der R.K. Voetbalclub O.D.I. (Ontspanning Door Inspanning). Niet te verwonderen was het daarom, dat zeer velen blijk gaven van hunne aanhankelijkheid bij de beaarding. Door leden der H. Familie werd de kist naar de kerk gedragen, terwijl in den langen droevigen stoet familieleden en vrienden meeliepen. Ten 9½ uur werd door den Eerw. heer kapelaan (dat was kapelaan Houbraken, HdW), als Directeur der H. Familie, een plechtige H. Mis opgedragen. Het versterkte zangkoor zong op verdienstelijke wijze. Na de absoute ging de lange stoet, waarbij zich ook de Burgemeester, Wethouders en Secretaris aansloten, naar het kerkhof, waar reeds velen geschaard stonden om de plaats, waar weldra hun vriend zou rusten. Na de gewone plechtigheden sprak onze Eerw. heer kapelaan namens alle verenigingen een afscheidswoord om hem dank te brengen voor alles wat hij in diverse functies gedaan had. Een dankwoord aan den eenvoudigen braven jongen. De zangvereniging zong onder leiding van haren directeur H. Lambermont haar medelid een afscheidslied toe. Zeer onder de indruk verlieten allen den doodenakker. De groote deelneming van zovelen moge voor de bedroefde ouders een troost zijn. Zijn ziel ruste in vrede." Dat was in oktober 1930. Nog geen drie jaar later, in juli 1933, werd bij Jo Duffhues en Catharina de Werd het eerste kind geboren, een stamhouder, die naar de overleden Wim Duffhues vernoemd werd en dezelfde doopnamen kreeg: Wilhelmus Johannes Stephanus. Beide Wimmen Duffhues stierven veel te jong en werden vanuit onze Lambertuskerk begraven. Beide Wimmen rusten thans in een graf. Beide uitvaarten werden druk bezocht, omdat beide naamgenoten belangrijk waren voor Rosmalen. De ene als gemeenteambtenaar en zeer actief bij veel Rosmalense verenigingen, de andere als molenaar. Als laatste molenaar van Rosmalen schreef hij geschiedenis.

Zeventig jaar Verhallen

Mari van de Ven

In september bestond Verhallen zeventig jaar en ter gelegenheid hiervan heeft de firma een krantje uitgebracht over haar geschiedenis. Hieronder volgt een korte geschiedenis van Verhallen, waarbij vooral geput is uit dit krantje.

De tijd van Has Verhallen

In een schuur aan de Graafsebaan te Rosmalen wordt in 1926 door G.J. (Has) Verhallen een zaak in wielen, motoren, wasmachines en naaimachines geopend.

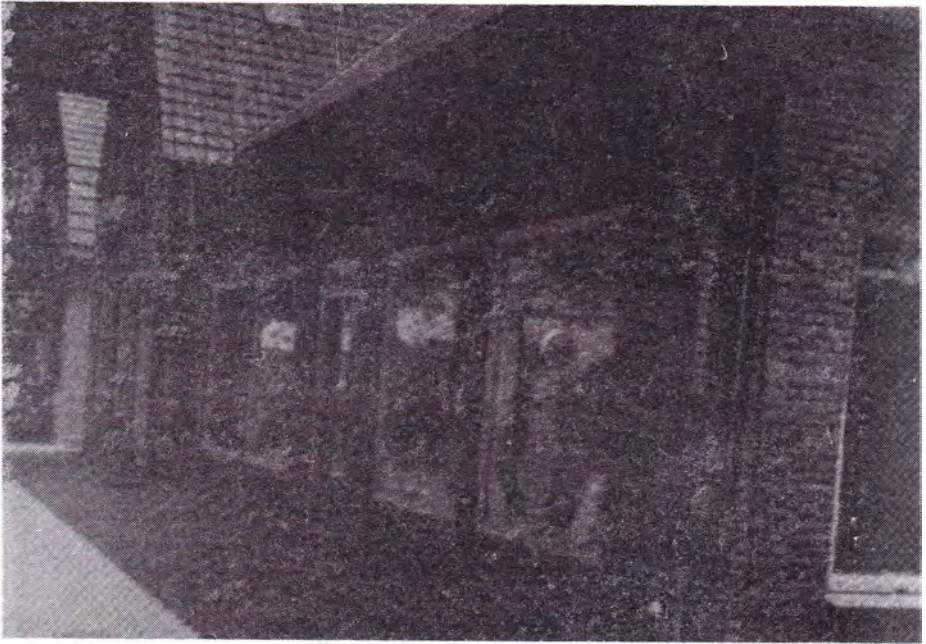

De winkel van Verhallen zoals die er vanaf 1932 uitzag. De eerste winkel, die uit 1926 stamde, staat op de kaft van deze Rosmalla afgebeeld. Coll. Jo Verhallen.

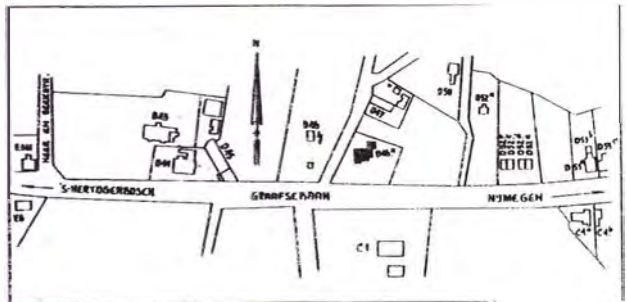
Bovendien verkoopt hij benzine in een rijdende pomp. Spoedig wordt deze schuur vervangen door een echte winkel met werkplaats en vaste benzinepomp in een pand aan de andere kant van de Graafsebaan. Vanaf dit moment wordt het assortiment uitgebreid met kinderwagens, huishoudelijke artikelen en de eerste wasmachines. Later komen hier nog de eerste radio's bij.

In 1956 wordt de zaak grootscheeps verbouwd. Op vele terreinen wordt de collectie

Het pand waarin vanaf 1932 de winkel van Verhallen gevestigd was, na de verbouwing van 1956. Dit pand bevond zich op lokatie C4a, helemaal rechts op het kaartje. Foto coll. Jo Verhallen. Kaartje ontleend aan A. van den Elzen, *Wel gestorven, niet vergeten - Oorlogsslachtoffers Rosmalen* (Rosmalen, 1996), pag. 74.

uitgebreid. Er komt een grotere sortering aan kindwagens, de televisie is inmiddels geïntroduceerd, het aantal pompen wordt uitgebreid. Zowel Jo als Theo werkt inmiddels in de zaak.

De opsplitsing van het bedrijf

In 1962 overlijdt Has Verhallen. Hij is zelf niet meer in staat de besprekingen over de verplaatsing van zijn bedrijf, die nodig is in verband met de aanleg van de rijks-weg, af te ronden. Een à twee jaar na zijn dood is de verplaatsing een feit. Deze verplaatsing betekent tevens een opsplitsing van het bedrijf: in 1963 wordt ter

De winkel van Jo Verhallen van 1964-1971. Coll. Jo Verhallen.

hoogte van Maliskamp een Texaco-benzinestation geopend; een jaar later wordt aan de Oude Baan 7 (in het winkelcentrum aldaar) een elektrozaak geopend; de fietsenverkoop wordt beëindigd¹.

Over de tijd van de zwart-wit-tv vertelt Jo: "De tijd van de zwart-wit-tv, dat was 's avonds demonstreren bij de klant aan huis. Advies gaf je niet in de winkel, nee, je ging koffiedrinken bij de mensen thuis om bijvoorbeeld over een wasmachine te praten. Die mensen kende je ook goed, want de wereld was toen nog klein. Het werd dan soms heel gezellig en persoonlijk. En wat die aanschaf betreft, kwam dan weer dat vertrouwensaspect om de hoek kijken. 'Jij hebt er verstand van, Jo, zeg jij maar welke we moeten nemen', zei men dan. Nu is de klant vooraf veel beter

---

¹ De huidige fietsenzaak aan de Oude Baan is opgericht door de broer van Has Verhallen en wordt momenteel door diens zoon geleid. Deze fietsenzaak bestond reeds toen Jo Verhallen stopte met de fietsenverkoop.

geïnformeerd en men heeft vaak ook al zelf naar de prijs/kwaliteitsverhouding gekeken en weet welke artikelen op dat moment wel en niet in aanmerking komen voor aankoop. Dat betekent overigens niet dat je adviserende taak daardoor anders wordt. Ik verwacht van mijn personeel dat het grote kennis heeft en die ook op peil houdt."

Verdere uitbreiding van de elektrozaak

In 1971 wordt de zaak uitgebreid met een Bosch keukenstudio, waardoor het nodig wordt om te verhuizen. Oude Baan 7 wordt een sigarenzaak en Van Meeuwenstraat 2 wordt de nieuwe lokatie van de winkel van Jo Verhallen. In 1982 wordt de zaak gemoderniseerd en het assortiment uitgebreid met videorecorders en -came-

De zaak van Jo Verhallen van 1971 tot aan de verbouwing in 1995. Coll. Jo Verhallen.

ra's en alarminstallaties. Zijn kinderen Gertjan en Arjanne komen in de zaak, zoals Jo en Theo destijds in de zaak van hún vader zijn gekomen. In 1983 overlijdt Toos, de vrouw van Jo.

In 1988 treedt de zaak toe tot inkooporganisatie *AMCO*, die vorig jaar samen met *Euronics* is opgegaan in *Electro World*. In 1994 neemt Arjanne, samen met haar echtgenoot Ad van den Meulenreef, Van den Meulenreef in Nuland over. Gertjan blijft in Rosmalen. In 1995 wordt de zaak grootscheeps verbouwd, waarbij de oppervlakte wordt uitgebreid van 200 naar 300 m². Nieuw in de collectie zijn artikelen

Boven: Verhallen na de verbouwing. Coll. Heemkundekring Rosmalen.
Onder: Een van de benzinestations van Verhallen. Coll. Heemkundekring Rosmalen.

als faxen, computers, mobiele telefoons etc. Op 25 november wordt de zaak officieel heropend en nog geen jaar later bestaat Verhallen 70 jaar.

Het wel en wee van het benzinstation

Mevrouw A. Verhallen-Van Osch runt, samen met haar zoon Theo (de broer van Jo dus), vanaf 1963 het benzine- en servicestation aan de rijksweg. Twee andere zoons van haar, Ger en Peter, komen later de gelederen nog eens versterken.

In 1984 wordt in Orthen een tweede tankstation geopend en vanaf 1988 runt Verhallen BV, zoals de combinatie van benzinepompen sinds 1983 heet, ook een benzinstation in Hintham. De benzinepompen in Hintham en Orthen zijn in 1995-'96 het voorwerp van grootsscheepse verbouwingen en modernisering, en het station bij Maliskamp zal waarschijnlijk gaan verhuizen in verband met de aanstaande ombouw van de rijksweg tot autosnelweg.

Nu Mevrouw A. Verhallen-Van Osch en haar zoon Theo zich hebben teruggetrokken, is de zaak in handen van de reeds genoemde broers Ger en Peter.

Kinderliedjes 12

51 In Den Haag daar woont een graaf

In Den Haag daar woont een graaf,
En zijn zoon heet Jantje.
Als je vraagt: Waar woont je Pa?
Dan wijst hij met zijn handje,
Met zijn vingertje en zijn duim.
Op zijn hoed draagt hij een pluim,
Aan zijn arm een mandje.
Dag, mijn lieve Jantje.

52 Hu, hu, paardje

Hu, hu, paardje,
Met je vossestaartje,
Met je ruige pootje,
Spring er 's over een slootje
Van het slootje in het riet -
Dat doet kindjes paardje niet.

53 Dans maar ras, ras, ras

Dans maar, ras, ras, ras,
Dans maar vrolijk door de plas,
Dans maar voort, voort, voort,
Dans maar vrolijk door de poort,
Dans maar ras, ras, ras,
Dans maar vrolijk door de plas,
Van je één, twee, drie.

54 Zakdoekje leggen

Zakdoekje leggen,
Niemand zeggen,
'k Heb de hele nacht gewaakt;
Twee paar schoenen afgemaakt:
Eén van stof
Eén van leer
Hier leg ik mijn zakdoek neer.

63 Zwarte zwanen

Zwarte zwanen, witte zwanen -
Wie wil mee naar Engeland varen?
Engeland is gesloten
De sleutel is gebroken.
In Engeland daar stuift het zand
Daar luiden de klokjes van boem.

64 Ouwe Jan en jonge Jan

Ouwe Jan en jonge Jan

Die zouden samen pompen.
Ouwe Jan die brak zijn been,
En jonge Jan zijn klompen.

65 Het wevertje

Het wevertje zat naast zijn vrouw;
Hij wist niet wat hij weven zou.
Hij weefde een ditje,
Hij weefde een datje,
Hij weefde een kussentje voor zijn
[katje.

Voor U gehoord 7

Harry Coppens

- Iederin kent wel van diej minse, diej oew straal negeere es ge ze op straat teekomt. Zo eentje van stront wie hi oew geskete. Zo'n toewbakkes. "Zo stroomt de Maos langs Bokhove", wurt er dan dikstented gezeed. Mar laotst heurde ik 'n al oudere vrouw, diej zo'n kakmadam mi dur neus in de wend teegekwaam zegge: De diej is zeeker bang dè d'r mundje eerder versleete is dan d'r kuntje.
- Van veul eete worde dik, wurt algemeen aongenomme. Ieder pondje kumt immers dur 't mondje, wurt er alted gezeed. Mar zeeker is òk dè in deze de geene òk 'n woordje meespreeke. En detter veul dik worre van 't *is sunt* is òk zeeker waor.
- Boer Goossens ut Den Dungen is òk in Rosmolle goewd bekend. En schuin teegover *D'n Boer* hedde *D'n Jonge Boer*. En tusse diej twi stu 't gemintehaus. Dur de samenvoeging mi Gessel is dè leeg komme te staon. Volgens Boer Goossens kwaame er miskien appartemente. Mar 't zò volges hum òk hil geschikt zèn es hotel, want diej er uurst zaate hen er òk alted goewd kunne slaope.
- Bert leupt 'n friettent binne. Op de straot veur de tent staon 'n paor minse wè te buurte. Eefkes laoter kumtiej weer naor baote. "Waare de eipel op?" vraoge diej dan es ze zien dettiej gin friet hi gekocht. "Ik ha gin sigrette mer en durrum ben ik hier mar eefkes hingeloope", zinniej. "Skèyter toch ut mi diej stinkstokke" zin d'r inne. "Och", zin Bert, "ik denk mar zò, gereukt spek gu langer meeje."
- Twi minse diej goewd gedronke hebbe, staon in de tram. Inins zi d'n inne: "Is di 't Centraal Station?" "Nee", zi d'n andere, "t is vandaag denzig?" "Mooij", zi d'n andere, "dan mokker hier ut".
- Jentje kumt te laot op skool. "Ons mam hi 'n kiendje gekreege", zi 't menneke tee-

ge de juf. "Mar ullieje pap diej wònt toch niej mer bè ulliej?" vraogt de juf hil vur-zichtig. "Dè wel niej", zi 't menneke, "mar hij skrééft nog wel elleke maond".

-Twi saldaote ligge onder 'n deeke naor de sterre te kééke. "Worrum bende gè saldaot geworre?" vreugt Jan. "Och, ik ha gin vrouw en ik hielt van vechte. Durrum wier ik saldaot. En gè?" "Wel ik ha 'n vrouw en ik hielt van vrede. Dus ben ik saldaot geworre".

-'t Waar kermis in 't durrep en Jan waar mee 'n skòn médje aon 't danse. "Kunde gè òk op oew teen danse?" vroeg 't durske. "Ja", zinniej. "Worrum danste gè dan d'n helle tèt op mèn teen?"

- "Gek, hij wint altèd meeje kaarte, en bè 't pèirderenne verliest hij altèd." "Zò gek is dè toch niej. Ze laote hum de pèird niej skudde."

-Mrietje is mi heur moeder aon 't winkele en zie vur 't uurst 'n kerk. "Wiej wònt hier?" vreugt ze. "Onze Lieve Heer", zegt moeder. Zonder dè moeder 't in de gaate hi, leupt ze eefkes de kerk in. Es moeder heur weer de kerk ut ziet komme, vreugt ze worrum dè ze zomar weggeleope is. "Ik wò eefkes God zien, mar hij waar niej thuis. Z'n vrouw wel. Diej waar aon 't dwèile", zin Mrietje.

-Gerrit zonne zoon hi flinke koorts. Hij belt d'n dokter. Diej zi dettiej 'm mar vast ut moet kleeje en dettiej er zò is. Mar d'n dokter vergeet 't menneke hellemaal. 'n Week laoter kumt Gerrit toevallig d'n dokter teege, en vreugt hum: "Dokter, wanneer denkte dè 'k ons menneke weer aon kan kleeje? Hij zit al 'n week zonder kleere aon op de toffel".

Fotoarchief: Wim van der Sterren

Henk de Werd

De Heemkundekring beschikt inmiddels over een schitterende serie foto's, op een uitstekende wijze in systeem gebracht door de betreffende werkgroep en goed toegankelijk. Een opgevraagde foto is daardoor snel opgezocht. Bij sommige foto's zit een prima verhaal voor de Rosmalla. Laten we daarom bij tijd en wijle eens een foto uit onze collectie lichten en belichten. Deze eerste foto laat ons musicus Wim van der Sterren zien. Hij werd geboren te Haps op 19 maart 1893 en hij overleed te 's-Hertogenbosch op 3 juli 1966. Wim van der Sterren was gehuwd met Johanna Maria Philomena de Rooij. Na haar overlijden hertrouwde hij met Elisabeth Petronella Jacoba Donnars. "Na het conservatorium doorlopen te hebben, wijdde hij zich geheel en al aan zijn leraarschap klassieke muziek, zijn taak als dirigent-directeur en organist, achtereenvolgens te Eindhoven, Den Haag, Scheveningen, Hintham, Maliskamp en Rosmalen (dorp). Ontelbaren heeft hij geholpen bij hun eerste voorzichtige schreden op het muzikale pad, waarbij hij er, zelfs op hogere leeftijd, niet

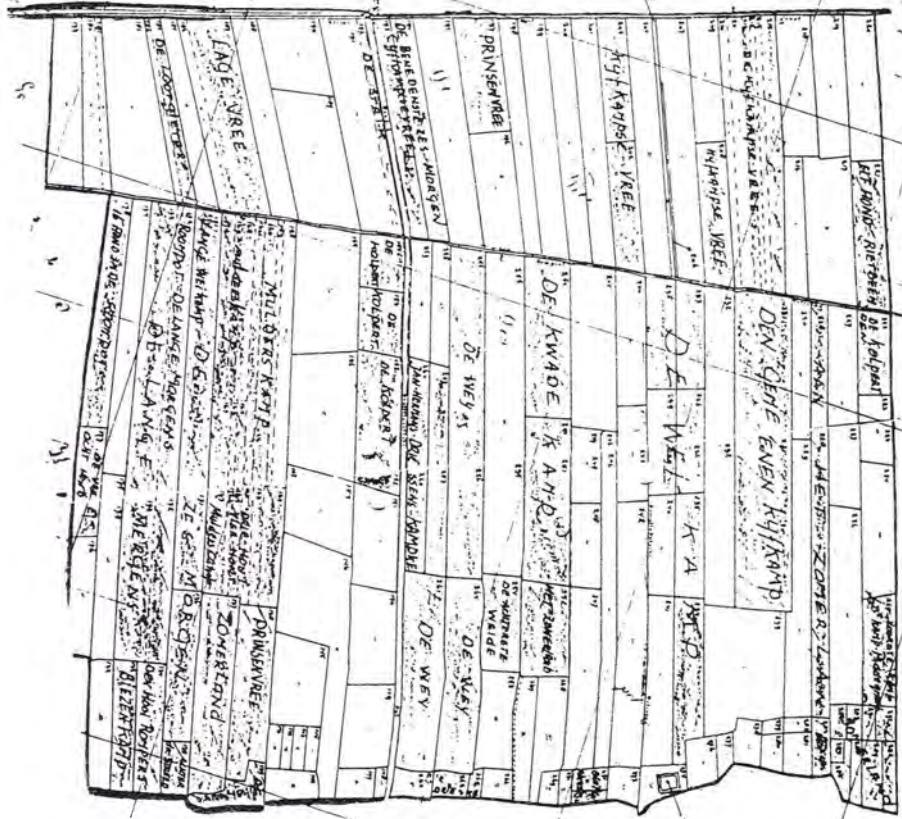
voor terugdeinsde zijn pupillen in de verste uithoeken op te zoeken, om hen nog meer te bewaken. Ook als componist heeft Wim van der Sterren zijn sporen verdiend. Naast de vele bewerkingen (o.a. Wilhelmus) en lofgezangen schreef hij diverse missen, die door de Rosmalense gemengde en kerkkoren met veel enthousiasme en toewijding gezongen werden. Wij noemen hier de missen *Sancta Bernadette* (tweestemmig), *Sancte Joseph, sponsi B.M.V.* (tweestemmig), zijn driestemmige *Sancta Cecilia* en zijn mis *Christus Rex* voor vierstemmig gemengd koor. Als hobby beoefende hij de schilderkunst, waarin hij eveneens een grote vaardigheid en artistieke aanpak de dag legde. Rosmalen, en de St.-Lambertusparochie, waar hij organist

Musicus Wim van der Sterren, vele jaren dirigent en organist in de Rosmalense parochiekerken. Coll. Heemkundekring Rosmalen.

was, in het bijzonder, verliest in hem een groot man, die het respect verwierf van allen die met hem rechtstreeks of zijdelings in contact kwamen...", aldus het *in memoriam*, dat ik zelf destijds schreef bij zijn overlijden, nu al weer dertig jaar geleden. Wim van der Sterren woonde vele jaren op de Tweeberg, verhuisde later naar de Dorpsstraat nr. 49 en was, door zijn tweede huwelijk, tevens de stiefvader van Theo Steijaart, die op 5 september 1944 in het concentratiekamp Vught werd gefusilleerd en wiens naam men thans nog kan lezen op het bevrijdingsmonument te Hintham bij de Annakerk.

Gemeentekamp

De Gemeentekamp

Gemeentekamp
 Nummer 12
 Inhoud 1200 m²
 De Gemeentekamp
 Nummer 12
 Inhoud 1200 m²

132-178	<u>De Roompot (Rompert)</u>	202/203	De Kijfkampse Vree
133	Het Biescampje	204	De Dammen in de Vree
134	Den Hooi-Rompert	205-207	De Bovenste Vree
135	Achter de Streep	208/212/215	
136	De Zes Morgen/De Lange Morgens/De Lange Weikamp		De Kijfkampse Vree
137	Zomerland	222-292	<u>De Roompot (Rompert)</u>
139	De Streep	225	De Voorste (of derde) kamp (van de Paddegraaf)
152-154	De Kolpert	228	Aan het Zommerlandt
153	De Kleine Kolpert	231	De Gemeenen Kijfkamp/De Kijfkampse Vree
154	De Kolpertse Dammen		
159-170	Mulderskamp	250/251	De Weide
164	De Drie Hont (op de Mulderskamp)	252	(Aan) het Soomerland
165	De Vier Hont (op Mulderscamp)	254	De Achterste Weide
171	De Zes Morgen/De Lange Morgens/De Lange Weikamp	256/257	De Weij
172	De Roompot of de Lange Morgens	260	Jan Manus Driessens Kampke
		261	De Weij
		262	Huysplaats genaamd van Willem Martens
		263	Het Drieske
179-221	<u>De Vree</u>	264	De Weij
184	De Lootgieter	265	Het Drieske
192	De Stik	271/272	Den Buitenakker
193/194	De Cijfcamp(se Vree)	274/275	Langenhuizen
194	De Benedenste Zes Morgen/ In de Groote Vree	283	Aan het Zomerland
198	Prinsenvree (in de Hooivree)	284/292	Het Somerland

Het thans afgedrukte kaartblad -het tweede blad van Sectie B- heeft betrekking op (delen van) de gebieden genaamd de Roompot en de Vree (L. van der Aa, namens de werkgroep veldnamen).

Nieuws uit Rosmalen: 1947

Henk de Werd

Binnen de Heemkundekring Rosmalen is de werkgroep Indië-gangers naarstig op zoek naar die Rosmalense jongens, die indertijd naar het voormalig Nederlands Indië als dienstplichtig militair werden uitgezonden. De resultaten mogen er zijn. Ondergetekende heeft alle binnengekomen gegevens reeds in de computer zitten. Te zijner tijd zal een en ander zeker via onze Heemkundekring in een Rosmalla of wellicht Rosmalla Extra worden gepubliceerd. Voor de Indië-mensen was er in Rosmalen een zogenaamd thuisfront, dat maandelijks een blad, *Contact* genaamd, liet uitgaan naar onze jongens in de Oost. Dat blad bevatte telkens een verzameling Rosmalens nieuws dat ook nu nog de moeite van het lezen waard is. Een greep eruit!

Trouwfoto van Jo Versteegen en Hanneke Voets. Jo en Hanneke runden café *Het Gildehuis* en de slagerij in de huidige Schoolstraat. Thans vindt men hier *De Bierelier* en de *Scharrekslagerij*. Coll. Henk de Werd.

Contact nr. 2, april 1947

-De kalender wijst Maart en in jullie verbeelding zie je misschien al de uitbottende struiken en heggen... Maar van dat alles is nog heel weinig te bespeuren, tenminste

Jeugdportret van de Rosmalense slager en caféhouder Jo Verstegen.
Coll. Henk de Werd.

de trappen van 't Raadhuis op. Maar 't was er niet bij!

-Met den wederopbouw heeft het ook lang stil gelegen, doch langzamerhand wordt het werk hervat en weldra wordt er op volle krachten gewerkt. Naar wij vernemen zijn de eerste huizen en definitieve boerderijen aanbesteed. Ja jongens, Rosmalen zal herrijzen, nog mooier en schooner dan voorheen.

-15 Februari bracht de ooievaar bij Kees de Kort en Tony Kerkhof 'n klein Pietje, dat echter pas een maand later naar de kerk kon voor de ceremoniën die anders bij het Doopsel plaats vinden.

-Overleden: de vrouw van Driek de Koelewijn en *Kaatje van Herp*, die bij *Thé de Smid* inwoonde. *Van Herp* werd met potlood doorgehaald en verbeterd in: *Van*

in de Kattedbos, waar ik iedere dag heen fiets. Gelukkig waren op de markt al de eerste crocusjes en tulpen. Neen, dan kan de lente niet ver meer zijn. Zo dacht Bertje de Kees er blijkbaar ook over. Die zag je gewapend met zaag en leer er op uit trekken om de bomen een beetje bij te knippen. Die moeten er van de zomer toch ook 'n beetje kwiek op staan.

-Ook 't andere volk is weer losgekomen. Veel waren "eruit" gevoren, of liever "erin". Op het Gemeentehuis hadden ze het er druk mee. Ik denk dat ze blij zijn al die klanten weer kwijt te zijn.

-Jo Verstegen heeft enkele dagen vastgezeten vanwege de smokkel.

-'t Perd van boer Penning is blijkbaar nogal eigenwijs. Het ging er vandoor en wou zo maar

Uden.

-Riek Meurs en Piet de Dekker (Piet werd met potlood verbeterd in Dirk) waren er beter achter. Die stapten zo maar in het huwelijksbootje, ook al zaten we volop in de vasten. Maar nood breekt wet. Piet moest onverwacht naar Port Said.

-Door de toneelvereniging *Tot ons genoeg* uit Heeswijk werd op Zaterdag 15 Februari ten bate van de Stichting 1940-45 het oorlogstuk *Den Vaderland Ghetrouwe* opgevoerd in de zaal *De nieuwe Schuur* (de oudere Rosmalenaren weten, dat die nieuwe schuur achter de winkel van Karel de Veer stond).

Contact nr. 6, augustus 1947

Voorpagina van het blad Contact. We herkennen v.l.n.r. direct onze Lambertuskerk, de (inmiddels afgebroken) molen van Jo Duffhues in de Deken Fritsenstraat (toen nog Nieuwe Molenhoek geheten) en de standerdmolen van de familie van Lith in de Molenstraat. Coll. Heemkundekring Rosmalen.

-Steeds maar weer komen wij terug met inbraak en brand. De inbrekers menen schijnbaar dat ze in ons blaadje niet meer mogen ontbreken. Nu zijn ze wat verder uit de buurt gegaan en hebben bij Jan van Haren op de Kruisstraat hun slag geslagen. Er is een flink bedrag aan geld onvreemd en een aantal bonnen. Ook bij Bert Rovers hebben ze een bezoek gebracht en hebben ze het geldkistje geleedigd.

-In de nacht van Zondag 20 op Maandag 21 Juli is er brand uitgebroken in de schuur van bakker Verbiesen. Gelukkig werd het bijtijds door de burens bemerkt en hebben zij nog veel van de winkelvoorraad, die in de schuur was opgeslagen, kunnen redden. Slechts wat wasgoed werd een prooi der vlammen.

-Jongens, jullie gaan wel groot op Indië, maar je moest nu eens een kijkje kunnen nemen in ons Rosmalen. Wij hebben of krijgen overal nieuwe wegen. Je kunt er ten volle genieten, vooral in onze buitenwijken als je daar komt in deze zomerse dagen dan kun je er tegelijkertijd een heerlijk zon- en zandbad nemen.

-Zondag 13 Juli had in onze hoofdstad weer de traditionele omgang plaats. Dit jaar buitengewoon mooi (bedoeld werd de plechtige en vaak groots opgezette Maria-omgang in Den Bosch). Ik zag er nog verschillende dorpsgenoten, zoals Dorus van Helvoirt, Piet Vos, Joost van Nuland en Toontje v.d. Heyden op de Bergt. Ze vertegenwoordigden onze *Guld*. 't Vendelzwaaien echter lieten ze aan andere dorpen over, die iets magnifieks te zien gaven.

-Sport: Aangaande de fusie, waarover wij in ons *Contact* No.3 spraken, mogen wij thans het volgende mededelen, aangezien jullie allen wel benieuwd zult zijn de uitslag te vernemen. Tussen Hintham en O.D.I. werd op de laatstgehouden vergadering overeenstemming bereikt en aangezien M.S.V. van geen fusie wil horen, werd besloten om met Hintham te fusioneren; dus jongens als jullie weer thuis komen zul je een elftal zien, waar je je ogen op uit zult kijken.

-De duiven vliegen ook weer op zijn best. Van de wedvlucht naar Duffel voor de jonge duiven wist G. Timmers de eerste prijs in de wacht te slepen.

wordt vervolgd

Een orkaan te Rosmalen

Jan Hoofs

Van Rosmalen wordt in een oud rijmpje gezegd: "Rosmalen is een ellendig land, 's winters in 't water en 's zomers in het zand." Het was echter niet enkel en alleen van zijn ligging en de natuurlijke gesteldheid van zijn bodem dat dit dorp veel te lijden had. Zo brandden in 1572 de Gelderschen dit dorp af en in 1767 werd het door een orkaan buitengewoon geteisterd, zoals blijkt uit de volgende mededeling van Steph. Hanewinkel¹: "Den 20 Jul(n)y 1767 leed dit dorp zeer veel door donder, bliksem, hagel en stormwind: het koorn werd op het veld verpletterd; bomen uit de grond gerukt; zeven en twintig huizen vernield en negen en veertig beschadigd. H.H. mog. (de Staten-Generaal) schonken zes duizend guldens aan dit dorp om onder behoeftigen die het meest door dit ongeval geleden hadden, ter schadevergoeding uit te delen, benevens enen kwijtslag van duizend guldens in de Lasten." Mag men de toenmalige koster van dit dorp geloven, dan waren de nadelige gevolgen van deze orkaan nog groter dan Hanewinkel opgaf, want hij tekende in zijn Dodenboek aan, na eerst vermeld te hebben "dat 23 Juni 1767 te Rosmalen een kind en een man van in de 70 jaren begraven zijn, die beiden 20 Juni van dat jaar

---

¹ In zijn *Gesch. en Aardrijkskundige beschrijving van de stad en Meierij en 's Bosch*, pag. 536.

aldaar den dood gevonden hadden, het eerste onder een instortend huis en de tweede onder een invallende schuur", dat dit geschied was "door het droevige onweer, zijnde toen wel 80 huizen omvergewaaid en een menigte van bomen uit de grond gewaayt."

Het schijnt dat deze orkaan zuiver plaatselijk is geweest, daar Hanewinkel niet vermeldt dat die ook in de omliggende dorpen woedde. J.H. van Heurn deelt in zijn *Historie* er niets over mede, omdat zijn werk met het jaar 1766 eindigt. Uit het omwaaien van 27 of 80 huizen mag worden opgemaakt dat de huizen van Rosmalen destijds voor een goed deel uit hutten bestonden. Gelukkig is dit nu niet meer het geval en mag dat dorp zich thans zelfs in een betrekkelijke welvaart verheugen².

Jònnus van Rosmolle 2

Jònnus van Rosmolle

In Sobat april 1996 vinden we een open brief aan zuster Anneke. Naar aanleiding van dat artikel hebben reeds een viertal personen telefonisch gereageerd. En zuster Anneke heeft beloofd hem in de naaste toekomst te komen bezoeken. In de open brief schrijft Janus het volgende (Harry Coppens):

"Ik was met stomheid geslagen toen ik in de SOBAT nr. 44 (december 1995) de reactie van u las, naar aanleiding van het artikel in de SOBAT nr. 42. Op de foto herkende ik meteen de zuster die mij, na vijf maanden ziekenzaal, naar buiten bracht om eens wat frisse lucht te kunnen snuiven. Wat was dat na al die tijd een geweldige gewaarwording; bij het zien van de foto van meer dan vijftig jaar geleden beleef ik die momenten weer helemaal opnieuw. Hoe is het mogelijk dat ik via Uw reactie in de SOBAT weer contact krijg met u en met uw collega's van zaal 7 van het hospitaal in Tjimahi.

Zuster Anneke, wat hebt u toch samen met Zuster Buys, Zuster Vera, Zuster Toosje en de doktoren V.d. Meersendonk, De Boer en Knuttel grote zorgen gehad om mijn genezing te bewerkstelligen. Nog steeds weet ik niet hoe ik jullie allen nog kan bedanken voor de uitstekende en liefdevolle verzorging. Dag en nacht hebben jullie bij mijn bed gezeten; bed nr. 3 van zaal 7 ligt nog steeds in mijn geheugen gegrift. Links van mij, op bed nr. 4, werd Hans v.d. Valk verpleegd, terwijl op bed nr. 5 Van Vermeelevoort lag. Soms probeerden jullie mij wat babypap te voeren. Lepeltje voor lepeltje, want zelf kon ik dat niet meer. Hoeveel flessen bloed en

---

² Bronnen: *Taxandria, tijdschrift voor Nrd. Brabantse geschiedenis en volkskunde* 27 (1920), pag. 153; A. van Sasse van Yssel, 's-Hertogenbosch.

vocht ik door jullie toegediend heb gekregen is niet meer te tellen. Ik weet wel dat ik dag en nacht, gespalkt, in bed lag, en de flessen druppelden maar, de een na de ander!

Medio december 1949 hebben de jongens van ons peloton van 3-2 RI afscheid genomen; zij vertrokken op 23 december 1949 naar Nederland. Ik moest, samen met nog twee anderen van ons onderdeel, achterblijven. Na zes maanden hebben jullie mij weer opnieuw leren lopen; mijn beide benen waren toen met zinklijmverband omzwachteld en regelmatig zijn de zusters destijds, met behulp van de lopende patiënten, met mij in de buitenlucht gaan wandelen. De verpleging en de verzorging waren meer dan uitstekend en jullie vormden voor ons een fantastische ploeg. Middels dit artikel wil ik U allen bedanken voor de liefdevolle verzorging welke jullie destijds, niet alleen aan mij, maar ook aan alle andere patiënten hebben gegeven. Deze dank kan niet genoeg herhaald worden; jullie werk speelde zich op de achtergrond van het hele gebeuren af en dan wordt er geen recht gedaan aan jullie werk. Bij mijn overplaatsing van Tjimahi naar Batavia op 15 maart 1950 om een week daarna naar Nederland vervoerd te worden, zijn onze contacten, zeer tot mijn spijt, verloren gegaan en u begrijpt wel dat uw zeer terechte reactie in de SOBAT mij goed heeft gedaan en ik ben reuze blij dat het destijds verloren gegane contact weer is hersteld; misschien is het nog eens mogelijk u persoonlijk te ontmoeten. Zuster Anneke en al uw collega's nogmaals mijn hartelijke dank voor de vele zorgen aan mij besteed. Het ga u allen goed.
Janus van Rosmalen, Dorpsstraat 81 5241 EB Rosmalen. Tel 073- 5212596. P.S.: Ik wacht met spanning op uw telefoontje.

Vijverberg te Rosmalen

Leo van der Vaart

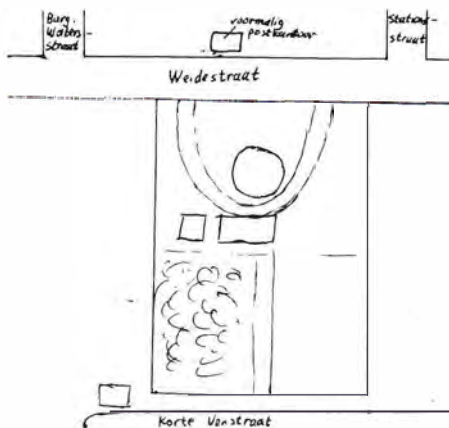
Op dit moment wordt het landgoed Vijverberg, vlakbij het centrum van Rosmalen, ingrijpend verbouwd, zodat het onderdak kan bieden aan weer een nieuwe bewoner. Uiteraard heeft dit landgoed een uitgebreide geschiedenis, waarvan we hieronder een stukje uit de doeken doen. De meeste gegevens in de tekst zijn verzameld door L.P.P. van der Vaart (3/6/1877-18/1/1946), de vader van Jos van der Vaart, die ons deze gegevens ter hand heeft gesteld. Van een andere oud-eigenaar, Leo v.d. Plas-Wouters, hebben we enkele aanvullende gegevens mogen vernemen, die in cursief schrift aan het einde van het artikel zijn opgenomen (Arie & Mari van de Ven).

Het buitengoed *Vijverberg* is riant gelegen midden in het dorp Rosmalen aan de Weidestraat 152. Het is kadastraal bekend als sectie F, nr. 2219, en had destijds

een oppervlakte van 0,974 ha, bijna een hele hectare dus. Het is te vinden tegenover het voormalige postkantoor en vlak bij het voormalige spoorwegstation. Het goed werd eerst bewoond door de familie Sweens uit Den Bosch. Bij publieke verkoping door notaris M.H. Eycken werd het in 1919 geveild. Voor f 10.187,- kwam het in bezit van L.P.P. van der Vaart en op 1 november 1919 werd de koop aanvaard en betaald. Ter vergroting van de veiligheid werd de achter de moestuin gelegen arbeiderswoning met bouwland bij publieke verkoop van notaris Van Mens op 3 november 1919 aangekocht.

Vijverberg bezat een schone siertuin en een vijver waarin karpers en goudwinden zwommen, die jaarlijks in aantal toenamen. Verder waren er een boomgaard en moestuin. Tussen siertuin en moestuin

Een schets van de indeling van Vijverberg in de jaren '20. De later door H. de Vries gebouwde woningen (aan de Weidestraat; ze staan er nog steeds) zijn niet op de kaart aangegeven.

De Vijverberg in 1996 tijdens de restauratie.

stond een eenvoudig landhuis met torentje, dat vanuit de verte zichtbaar was, een koetshuis en paardenstal; dit alles in de schaduw van enige oude kastanjabomen.

We hebben hier van links naar rechts vader L.P.P. van der Vaart, J. van der Vaart, F. van der Vaart, een onbekende en H. van der Vaart. Achter het huis is de auto te zien, met vlak daarbij de schommel. Coll. J. v.d. Vaart.

Van links naar rechts: L.P.P. van der Vaart, F. van der Vaart, Mevr. Van der Vaart-Hoefnagels en P. van der Vaart. Vooraan zitten J. van der Vaart, M. van der Vaart en L. van der Vaart. Op de achtergrond zien we de tennisbaan. Coll. J. van der Vaart.

Naast de oude Ford staan van links naar rechts op de achterste rij Mevr. A. van der Vaart-Hoefnagels, L.P.P. van der Vaart, M. van der Vaart, J. van der Vaart, L. van der Vaart jr. Op de voorgrond zien we A. van der Vaart en J. van der Vaart. Links onder op de foto is in spiegelbeeld de datum te lezen waarop deze gemaakt is: 23-8-1925. Coll. J. van der Vaart.

Jos van der Vaart, een zoon van eigenaar Leo van der Vaart, en tevens degene die ons de gegevens in dit artikel ter beschikking heeft gesteld. Hij zit hier op het pad dat de achterste helft van het landgoed doorkruiste. Coll. J. van der Vaart.

Achter het huis werd een tennisbaan aangelegd en een schommel en wip geplaatst.

Op de vrije middagen en in de vakanties stond dan ook steeds *Vijverberg* op het programma. De kinderen hebben hier hun eerste jeugd doorgebracht en veel van de gezonde buitenlucht kunnen genieten. L.P.P. van der Vaart tuinierde er naar hartelust. Hij liet twee lange lanen aanleggen met fruitbomen, die de moestuin in tweeën deelden.

De nieuwe en hoge belasting op buitengoederen werd oorzaak dat L.P.P. van der Vaart het buitengoed *Vijverberg* door notaris J.J.P.F.M. Sopers op 10 mei 1927 deed veilen. Voor f 10.050,- ging het goed over aan H. de Vries, meubelfabrikant te Den Haag. Deze verbouwde het zo dat het geschikt

P. van der Vaart (Nelly). Zij werd geboren in 1910 en is inmiddels overleden. Coll. J. van der Vaart.

werd om er te wonen. Na enige jaren liet hij langs de weg enige woningen bouwen op een strook van de siertuin, zodat het geheel wel heel wat aan aanzien inboette.

Later woonde er vele jaren architect Evers, die de villa op zijn beurt weer verkocht aan de familie Leo v.d. Plas-Wouters. Hij heeft het geheel in 1995 verkocht aan de familie Van Deursen-Van Antwerpen.

De eerste steen van Vijverberg dateert van 19 maart 1883. De vijver is met de schop gegraven en met kruiwagens is het zand vervoerd. Met dit zand is de villa opgehoogd tot de hoogte van de Lambertuskerk, om haar te beschermen tegen de regelmatige overstromingen die Rosmalen in die jaren nog teisterden. In de Eerste Wereldoorlog

heeft de villa onderdak geboden aan een welgestelde Belgische familie, die het oorlogsgeweld was ontvlucht. In de Tweede Wereldoorlog is De Vijverberg, zoals zoveel gebouwen in in Rosmalen, zwaar beschadigd geraakt.

Wetenswaardigheden 1

Harry Coppens

Bloemen en planten

Aardbeienbedden. Deze mogen vooral niet geschoffeld worden in de bloeitijd.

Bessenstruiken. Rupsen op de bessenstruiken verdwijnen, wanneer we de struiken begieten met het sop van groene zeep.

Bonen. Bonen moet men in de morgen plukken, dan smaken ze lekkerder.

Eierschalen -fijn gestampt. Fijn gestampte of gemalen eierschalen vormen een uitstekende mest voor potplanten, omdat ze koolzuurhoudende kalk bevatten.

Gieten. Een tuin behoort men slechts 's avonds te begieten. Gieten wanneer de zon schijnt is volkomen doelloos.

Groenten. Moet men een avond tevoren uit de tuin halen, behalve erwten en bonen.

Kamerplanten. Wanneer men voor een paar dagen op reis moet en niemand heeft die de planten kan verzorgen, doet men goed wat mos of grind op de aarde te leggen. Het vocht blijft dan langer op de aarde.

Luis op kamerplanten. Dan moeten we de planten met een sterke zeepoplossing besproeien. Het verdient aanbeveling er een scheutje brandspiritus bij te doen. Na een paar uren moeten de planten met zuiver water schoongemaakt worden.

Meeldauw. 2 kg keukenzout wordt opgelost in 100 liter water. Daarmee besproeit men de planten.

Mest. Oude kranten, vodden enz. zijn beste meststof. Bovendien is roest een uitstekend mestmiddel. Men moet alleen mesten wanneer de aarde vochtig is. Planten in winterrust mogen niet gemest worden.

Rozenstruiken. Rozen bloeien tot zeer laat in de herfst, wanneer we steeds de uitgebloeide rozen afsnijden.

Sproeien. In het voorjaar verdient het geen aanbeveling om te sproeien, in de zomer natuurlijk wel.

Zaaïen. Klein zaad laat zich veel gemakkelijker uitzaaien, wanneer men er wat droog zand aan toevoegt.

Dieren

Aardvlooiën. Heeft men last van aardvlooiën of ander ongedierte, dan kan men die vernietigen door bij droog weer houtas te strooien.

Bladluizen. Maak een aftreksel van sigaretteneindjes of andere rookrestanten en bespuit daarmee de planten.

Broedkip. Een broedende kip moet met insectenpoeder ingewreven worden. De broednesten zet men niet op hout of steen, omdat aardvocht de groei van het kuiken bevordert. Steeds moet het nest in 't donker gehouden worden.

Honden. Wanneer we veel last hebben van de honden van onze burens, dan strooien we op stoep of bordes wat bloem van zwavel.

Houtworm. Wanneer men in de deur de houtworm geknaagde gaatjes benzine spuit, verdwijnt de houtworm. Men kan houtwormen ook vangen. Onder de gaatjes legt men hier en daar een eikel, de lucht daarvan trekt ze aan.

Kelderongedierte. Wanneer men een pad in een kelder doet, verdwijnt al het ongedierte.

Kippen-buikloop. Wanneer u kippen of kuikens aan buikloop lijden, moet u fijngeklopte houtskool door het voer doen.

Konijnen. U dient er zorg voor te dragen, dat de konijnen voor het werpen steeds water in een bakje vinden, daar ze door bloedverlies dorst kunnen krijgen. In dat geval komt het meermalen voor, dat een konijn haar jongen opvreet.

Muggen bij het wiegje. Wanneer er muggen in de slaapkamer zijn, en u bent bang dat ze de baby zullen steken, legt u eenvoudig een vochtige doek bij het hoofdend van het wiegje. Natuurlijk mag de doek niet zo nat zijn, dat het water eruit druipt. Het is ook van veel belang de deur goed te sluiten wanneer u het licht aandoet, want ze komen op het licht af. Ze hebben daarentegen een hekel aan tocht, zodat het verstandig is, deur en ramen tegen elkaar open te zetten. Gebruik van horren beschermt U tenslotte afdoende tegen muggen.

Muizen. Wanneer men uien in de tuin heeft staan, komen daar geen muizen. Muizengaten moet men dichtstoppen met lappen die in terpentijn zijn gedrenkt.

Oorwormen. Oorwormen kan men gemakkelijk vangen wanneer men hier en daar een omgekeerde bloempot neerzet, gevuld met houtwol. De oorwormen kruipen in de houtwol, die men dagelijks moet vernietigen.

Rupsen. De rupsen, die zoveel schade aan uw kool berokkenen, komen daar niet, wanneer tussen de kool hier en daar een tomatenplant staat.

Vliegenvangen. Meng stroop en zwarte peper tot een papje. Leg het op een vochtig gemaakt schotelletje.

Wespennesten. Wanneer men een wespennest heeft ontdekt, moet men er terstond kokend water in gieten.

Van klooster tot psychiatrisch ziekenhuis 17

J.C.M. Poelman

Met dit alles op de achtergrond zal men de komende geschiedenis van klooster Coudewater beter kunnen begrijpen. In Den Bosch begon het om bovengenoemde redenen voor het eerst te rommelen in 1525.

J. v.d. Oudenhoven¹ vertelt, dat er in Den Bosch niet meer dan twintig kloosters waren, tien voor mannen en tien voor vrouwen. De Zusters van Orthen hadden niet minder dan 700 weefgetouwen binnen hun convent "tot groot nadeel van des stadts neeringhe, ende werden haere daerom het drapenieren van de magistraat verboden, ende syn daerover ghemiscontenteerd. (...) Dese twintig cloosters hebben langhen tijt in dese stadt ghestaan, hetwelck voorwaer een grooten last waer voor dese stadt, omdat sy met de borghers noch tocht noch wachten deden, noch met deselve te schote ende te lote en stonden ende alle haere goederen, die sy hadden ende verkregen, buyten de ghemeyne lasten hielden, ende veel van deselve synde van de vier biddende Orden, noch selfs tot last van de Ghemeynte waren ende waren ghemeynlijk de sterkste in getal."

De inwoners van Den Bosch "murmereerden" daarover. En omdat zij de maatregelen van bestuur niet voldoende achtten, verzamelden de ambachten zich op een wei of beemd van de Predikheren en dwongen "alle burgers en leeglopers" deze vergadering bij te wonen. Daarna werden de heren der stad en de oversten van alle mannen- en vrouwenkloosters er bijgehaald, van wie zij de formele belofte eisten om voortaan bij te dragen in de algemene lasten. Ook de Prior van Coudewater was hierbij aanwezig. Of men hem hiervoor uit Coudewater heeft gehaald of dat hij toevalligerwijze in Den Bosch was en toen gedwongen werd deze vergadering bij te wonen, is niet te achterhalen. Wel merkt J. v.d. Oudenhoven op: "de Prior van 't Koude-Water en wilde dat niet toestaan" m.a.w. hij wees deze eisen van de hand. En hij had daar zijn redenen voor, want al lag Coudewater wel niet ver van Den Bosch, in feite hoorde het klooster niet onder het Dekenaat van Den Bosch, maar onder het Dekenaat Maasland. Wat de inkomsten betrof, stond Coudewater op de lijst der kloosters overigens ongeveer onderaan. Misschien omdat ze wat moed gekregen hadden door deze houding van de Prior van Coudewater, weigerden toen ook de Prioren van de Baeseldonck en van de Karthuysers. Terwijl Coudewater hiervan geen nadelige gevolgen ondervond omdat het niet voorkwam op de lijst van kloosters die mee moesten doen, moest het klooster der Predikheren het reeds de volgende nacht ontgelden. Het werd stormenderhand ingenomen; de poorten werden omgestoten "ende aldaer groote vileyne bedreven". Op het horen

---

¹ Deel 1, pag. 40 e.v.

hiervan wachtten de Karthuizers toen de bestorming van hun klooster maar niet af en gaven ook zij zich alsnog gewonnen.

Ofschoon de tijdsomstandigheden reeds veel minder gunstig en aantrekkelijk waren voor jonge kloosterlingen (een stad als Den Bosch, waar een op de twintig inwoners kloosterling was, was er werkelijk mee overvoerd!), valt het op, dat de biddende of beschouwende Orden tot dan toe nog steeds veel aantrekkingskracht hadden behouden, al was dit voor Den Bosch zelf natuurlijk minder prettig, omdat juist deze Orden het meest tot last van de gemeente waren, die mede gedeeltelijk in hun onderhoud moest voorzien. Toch was de gloriëtijd van deze Orden in die jaren al wel voorbij. We kunnen dit zelfs constateren bij het inwonertal van Coudewater, ofschoon dit veel gunstiger gelegen was in het Maasland, waar slechts een op de 126 inwoners kloosterling was. De haardtelling, die in 1526 ook in Rosmalen gehouden werd, vermeldt namelijk niet slechts de 189 bewoonde huizen, maar ook "een clooster van mans ende vrouwen, gheheeten den Couden-Watere van den Orden van Sinte Birgitten; daerinne syn geprofessyde manspersonen, soe priesters, jongers ende andere XXI; item vrouwspersoenen, nonnen ende anderen XXXIX; item geprofessyde leeckenbroeders buytensloots wesende VII, negen ghehuerde weerlycke knechten ende vier weerlycke maeghden makende tesamen LXXXI persoenen". Bij het optellen van deze getallen komt men met de beste wil van de wereld niet verder dan tachtig. Hier is dus ofwel een optelfout gemaakt ofwel de verstrekker van deze gegevens, de Prior of de Abdis, heeft zichzelf buiten beschouwing gelaten. Als men dit aantal inwoners van Coudewater in 1526 dan gaat vergelijken met het aantal dat Abdis Heylwich Oyvers in 1516 vernoemt in haar smeekbrief aan Karel V ("meer dan honderd"), dan zou men tot de conclusie moeten komen dat er reeds een regressie te bespeuren valt in het aantal nieuwe roepingen. Hierbij moeten we echter niet vergeten dat er in het Dodenboek over diezelfde jaren ook veertig sterfgevallen vermeld staan, van wie 27 Zusters en 13 Broeders, onder wie ook Zr. Mechteld van der Meer, die op 21 april 1517 stierf aan de pest, en haar broer Broeder Jan van der Meer, die op 20 mei 1521 stierf. Deze twee waren in de Orde getreden tegelijk met hun moeder, die als Zr. Ode van der Meer stierf op 17 juni 1500 en van wie in het Dodenboek vermeld staat: "Weduwe; sy quam in dat clooster met eenen soon ende een dochter". Sommige geschiedschrijvers willen het wel eens doen voorkomen als een begin van de kloosterverslapping in die jaren, dat soms hele gezinnen in het klooster traden. Voor de gezinnen die te Coudewater intraden, het gezin Hessels van Dronghelen (zie Hoofdstuk VI) en het gezin van der Meer, moeten wij echter beslist ontkennen dat er ook maar enigszins sprake zou zijn geweest van enige onregelmatigheid of van enige verslapping. Zowel de mannen in het Broedersconvent als de vrouwen in het Zustersconvent leidden een volkomen afzonderlijk kloosterleven, volledig aangepast volgens de Regel en de Constitutie van de Orde van St. Birgitta. Dat het aantal roepingen in die jaren reeds dalende zou zijn, heeft daar niets mee te maken, maar eerder met de toen reeds overal heersende maatschappelijke onrust en anti-religieuze

geest, die steeds duidelijker vormen aannam, vooral in het naburige Den Bosch. Menigeen werd hierdoor afgeschrikt om aan een eerder gevoelde neiging tot intrede in het klooster gevolg te geven.

Christus in het hof van Gethsemane. Eikehouten altaarstuk, Nederland, ca. 1520. Afkomstig van klooster Coudewater. Coll. Rijksmuseum.

Trouwens, ook de kloosters zelf, althans vele ervan, zullen in die jaren niet zo erg happig geweest zijn op vele nieuwe novicen. Daar sprak echter vooral het probleem van de voedselvoorziening een hartig woordje mee. Had immers de armoede reeds een groot deel van de bevolking in haar greep door de moordende Engelse concurrentie in de lakenindustrie, door de waardevermindering van het geld vanwege de goud- en zilverinvoer, door de hoge belastingen ook, de hongersnood die ontstond door de vele misoogsten als gevolg van de hoge waterstanden, maar vooral door de afsluiting van de Sont bracht zelfs de droge boterham van de bevolking nog in

gevaar. Van 1532 tot en met 1535 ontstond er een regelrechte hongersnood, waarbij de prijs van een mud rogge opliep tot zes gulden en een mud tarwe zelfs acht en een halve gulden kostte. In een grote gemeenschap zoals Coudewater die bovendien nog was gelegen buiten de muren van de stad, zal men wel niet zo gauw van de honger zijn omgekomen. Het Dodenboek vermeldt althans voor deze jaren geen apart hoog sterftecijfer. Omdat het klooster echter, zoals we reeds eerder zelden, bijna geheel afhankelijk was van de voor- of tegenspoed van de omgeving, zal men in die jaren het aantal nieuwe mee-etters beslist niet bevorderd hebben: ondanks het vertrouwen op Gods Voorzienigheid zal men dus toch ook wel wat gezond verstand gebruikt hebben en het aantal novicen zo beperkt mogelijk hebben gehouden. We mogen immers gerust als zeker aannemen, dat de geldelijke inkomsten in die jaren volledig besteed moesten worden aan de inkoop van het hoognodige voedsel.

Het zou ons zelfs niet verwonderen als het klooster in die jaren enige betaalde werkkrachten heeft moeten ontslaan omdat het deze niet meer kon betalen. Als enige bewijs hiervoor hebben we slechts het Dodenboek, waarin op 24 mei 1557 (het Dodenregister van de Paters van Hoboken geeft als datum 9 februari) de sterfdag van Maryken Denys vermeld staat met de toevoeging "na 23 jaar trouwe dienst". Hier kunnen we uit concluderen dat zij dus eind 1533 of begin 1534 in dienst van het klooster Coudewater is getreden. Zij zou dan, misschien reeds als lid van de Broederschap van de orde van St. Birgitta, in dienst hebben kunnen treden om de Zusters uit de nood te helpen, maar wel met de onderlinge afspraak dat, ofschoon zij recht had op een bepaald salaris, het convent haar dit pas hoefde uit te betalen zodra het daartoe in staat zou zijn. Dat Maryken Denys van de 23 jaar trouwe dienst tenslotte tien lang haar salaris zou moeten ontberen, zal noch zij noch Abdis Catharina Mildtmans ook maar met enige benadering hebben kunnen voorzien. Dankzij deze edelmoedige vrouw echter en dankzij de vele andere weldoeners kon klooster Coudewater zich ook in deze jaren handhaven.

In dit verband is misschien ook het testament van "die eerbare en voorsichtighe maeght Katharina, wettige dochter wylnaar (d.i. van wijlen) Dirck Pilgroms, opghemaect door Henricus Lockeman de Buscoducus clericus Leodiensis diocesis" vermeldenswaard. De getuigen van dit testament waren de "Eerbaere ende discrete Heeren, Heer Jan Ghysbertsen ende Meester Jacob Henrycy, priestere ende beneficianten van St. Jans als loeffelijcken ghetuighen hiertoe geroepen ende gebeden". Ook het klooster Coudewater wordt namelijk in dit testament bedacht met een legaat: "Item die voorsz. testateuresse heeft begheert dat ierste jaer na haer afflievighyheit twee dagelyckse Missen, een heel jaer lang te dueren, voor haer siele ghelesen te worden, altyt 's Maandaghs van Requiem ende die andere Misse ad placitum; die eene dagelyckse Misse totten fraters daer broer Willem, haer neve, plach te woenen (in 't Gregoriusklooster in de Hinthammerstraat, JCMP) ende die andere dagelyckse Misse in het Cloester van den Coudewater, besettend daer voor zelfs ter plaetse vijf en twintig Carolusguldens eens; oick begheerde die voorsz. testateuresse

alsnoch uit voorsz convent van de Broers aldaer (Coudewater) voor haer siele gecelebreert te worden sess peculiaer Missen, die men leest met vigilie en commendacie, waervoor sy hen beset een Carolusgulden eens". De naam Pilgrom had deze Katharina te danken aan haar vader, die eigenlijk *De Bie* of *De Bij*e heette, maar die de naam Pilgrom of Pelgrom kreeg, omdat hij in 1470 met hertog Adolf van Gelre een bedevaart naar het Heilige Land maakte. Katharina stierf op 9 april 1559. Was ook zij misschien een slachtoffer van de pest, waaraan toen volgens een oude Bossche kroniek "menigh trefhelyck borgher ende menigh rycke vrouwe beswycken onder haere slaegen"?

Of de instelling en de oprichting van het bisdom 's-Hertogenbosch door de pauselijke bulle *Super universas* d.d. 12 mei, maar gepromulgeerd op 31 juli 1559, ook nog directe gevolgen had voor het klooster Coudewater, blijkt nergens. Wel weten we, dat heel wat voeten in de aarde had, voordat het bisdom, dat elf steden en 194 dorpen binnen haar grenzen telde, enigszins kon gaan functioneren. Volgens H. Hens² duurde het zelfs tot 1565 voordat Franciscus Sonnius, door Paus Pius IV op 11 maart 1561 benoemd tot eerste bisschop van Den Bosch, volledig in zijn nieuwe diocees aanvaard werd. Misschien was het feit dat deze geleerde en rechtschappen mens, die zelf allerm minst ingenomen was met zijn benoeming, eerder verbonden was geweest aan een inquisitie-rechtbank, hiervan mede-oorzaak. De voornaamste bezwaren kwamen echter wel van de kant van de gilden, die vreesden, dat Den Bosch als bisschopsstad extra financiële lasten te dragen zou krijgen, en van de kant van de kapittelheren, die bang waren dat hun invloed sterk beknot zou worden. Zo kon bisschop Sonnius uiteindelijk pas op 22 september 1565 zijn bisdom plechtig in bezit nemen en de grenzen ervan officieel afkondigen. Overigens was er ook vanuit Luik, waarvan het bisdom 's-Hertogenbosch afgescheiden werd, steeds een sterke tegenwerking geweest, die de kapittelheren van de St. Jan maar al te graag steunde in hun verzet.

Een laatste uitbarsting hiervan vond plaats op 23 oktober 1565. Op die dag wilde Bisschop Sonnius in de St. Jan te Den Bosch voor de dekens en de andere priesters van het bisdom op plechtige wijze de decreten van het Concilie van Trente afkondigen. De kapittelheren hadden echter de opdracht gegeven de kathedrale kerk gesloten te houden voor deze plechtigheid, zodat bisschop Sonnius gedwongen werd om met alle genodigden, onder wie ook de prior van Coudewater, Quirinus van Naeltwyck, zijn toevlucht te nemen tot de Dominicanerkerk. Maar ook daar werd de plechtigheid nog even verstoord door enige afgevaardigden van het bisdom Luik, waarvan de leider, een man met een grote baard, fel protest aantekende tegen de afkondiging van deze besluiten van Trente. *Sine Onere Nihil* (d.i. "zonder moeite bereikt men niets"), de wapenspreuk van bisschop Sonnius naar de beginletters van zijn geboortedorp Son, kreeg hier wel een bijzonder reliëf. Van enige ran-

---

² Brabants Dagblad, 23 oktober 1963.

cune tussen de bisschoppen van Den Bosch en klooster Coudewater is echter nergens iets te bespeuren in de archieven, eerder van het tegendeel. Dat Coudewater in 1571 aan bisschop Metsius, de opvolger van Sonnius, als bijdrage voor het seminarie slechts drie florijnen schonk, doet hier niets aan af, maar moet uitsluitend geweten worden aan de onmogelijkheid van het klooster om een grotere bijdrage te leveren.

Het Laatste Avondmaal. Veelkleurig eikehouten altaarstuk uit Nederland, ca. 1520. Afkomstig van klooster Coudewater. Coll. Rijksmuseum.

Uit het bovenstaande blijkt echter wel heel duidelijk, hoe ook de stad Den Bosch reeds geheel rijp was voor hetgeen er in het jaar 1566 plaats zou vinden; het jaar van de beeldenstorm, die als een vloedgolf vanuit de Nederlandse gewesten ook Den Bosch en omgeving overspoelde van 23 augustus tot half oktober van dat jaar.

Van Oudenhoven vertelt er het volgende over: "Daerna (na in Den Bosch zoveel mogelijk vernield te hebben, JCMP) zyn sy gheloopen in den buyten-cloestren als de Carthuysers (Vucht), St. Annenborch (Rosmalen), Eyckendonk (Den Dungen) ende Coudewater ende aldaer van ghelycke pilgeringhe, beroovinghe ende destructie ghedaen, ende heeft dese destructie ende roovinghe gheduert tot op den 15 oktober sonder cesseeren, alsdan syn by de stadt rontomme in de voorsz. binnencloosteren wachten gheleyt, anders souden sy de voorsz. cloosteren tot de grondt verworpen hebben".

Op p. 288 vervolgt hij: "Ende nadyen sy (de beeldenstormers, JCMP) de voorsz. Sint Janskercke op den XXIII Augusti hadden ghespolieert ende vernielt, soe syn sy op denselven dagh in de cloosters te weten op de Baselers, Minnebroeders, Prekers, Cruysbroeders, Bogarden, ende in de vrouwenclousters bynnen en buyten deser stadt rontomme ghelopen als woeiende honden, ende hebben inshgelycks de kercken ende cloosters bynnen seer jammerlyck verdestrueert, berooft ende ghestolen, ende hebben die vrouwenclousters rontomme opengeset, dat yegelyc daeruyt mochte gaen, dyen 't beliefdn".

Wordt vervolgd.

In het kort

Programma 1996/'97. Op maandag 25 november is er om 20:15 uur een lezing door dr. J. Hendriks over plaats- en waternamen. In 1997 volgen er nog lezingen/thema-avonden op maandag 20 januari lezing, dinsdag 25 februari, dinsdag 23 september 1997 en dinsdag 18 november. Nadere informatie volgt

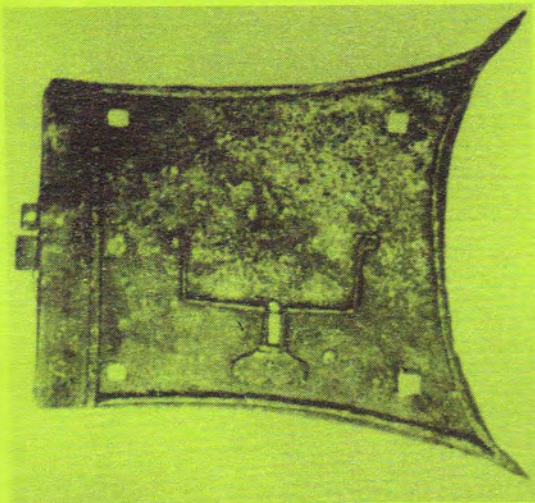
nog. De jaarlijkse Algemene Ledenvergadering met vertoning van dia's of een film vindt plaats op dinsdag 25 maart. Op zaterdag 26 april is er een excursie en in mei-juni wordt een aantal fietstochten georganiseerd. In het weekend van 25 en 26 oktober 1997 wordt er weer een tentoonstelling georganiseerd. Houd U al deze data nu reeds vrij in Uw agenda.

Inhoud

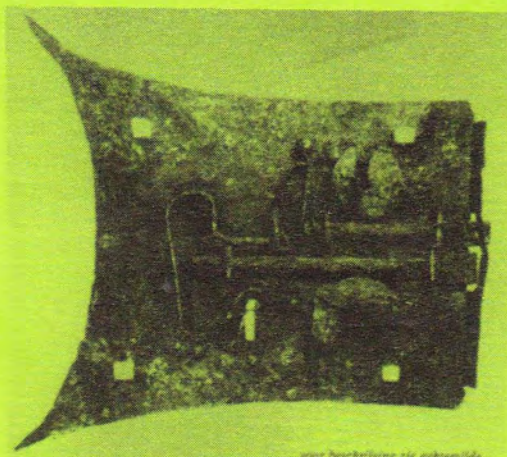
1	<i>Henk de Werd</i>
	Wim de mulder
6	<i>Henk de Werd</i>
	Wim Duffues 1907-1930
10	<i>Mari van de Ven</i>
	Zeventig jaar Verhallen
15	<i>Harry Coppens</i>
	Kinderliedjes 12
17	<i>Harry Coppens</i>
	Voor U gehoord 7
18	<i>Henk de Werd</i>
	Fotoarchief: Wim van der Sterren
20	<i>L. van der Aa</i>
	Veldnamen Rosmalen 5
22	<i>Henk de Werd</i>
	Nieuws uit Rosmalen: 1947
25	<i>Jan Hoofs</i>
	Een orkaan te Rosmalen
26	<i>Jönnus van Rosmolle</i>
	Jönnus van Rosmolle 2
27	<i>Leo van der Vaart</i>
	Vijverberg te Rosmalen
32	<i>Harry Coppens</i>
	Wetenswaardigheden 1
34	<i>J.C.M. Poelman</i>
	Van klooster tot psychiatrisch ziekenhuis 17
40	In het kort

Sponsors

De uitgave van *Rosmalla* is mede mogelijk door financiële steun van (tenzij anders vermeld zijn de bedrijven in Rosmalen gevestigd): Abelen BV, Makelaarskantoor, Burg. Mazairac laan 2; Van Grinsven Sanidrome, Raadhuisstraat 4c; Bouwmans BV, J., Benzinstation, Westeind 2; Van Creij & Van Hoek BV Grond-, weg- en waterbouw, Huisbergenweg 6; E.T.I.Bureau Linnenbank BV, Stationsstraat 13; Eijkelenburg, Van, Bouwbedrijf, Stationsplein 1; Foto Stijntjes, Molenhoekpassage 5; Gloudemans BV, W., Hintham 117; Heijmans NV, Ver. Bedrijven, Graafsebaan 13; Hoedemakers en Zonen BV, Aanemersbedrijf, P., Hintham 68; Huijbregts en Peters Notarissen, Hoff v. Hollantlaan 5; Jaropa Holding BV, J. Stienstra, Bruistensingel 100, Den Bosch; Lambermont BV Assurantiebedrijf, A., Burg. Wolterstraat 1; Lotus BV Plumveeslachterij, Biestkampweg 2; Mierlo, Van, Advocatenkantoor, Pioenroosstraat 20; Modecentrum C. van de Graaf, Dorpsstraat 10; Pennings Bouwmaatschappij BV, H., Sportlaan 21; Pennings en Zonen, H., Bouwbedrijf BV, Dorpsstraat 4; Piels, Technisch installatiebedrijf, Friezenstraat 7; Rabobank Rosmalen, Raadhuisstraat 1; Timmers BV Bouwbedrijf, Heikampweg 6; Uden, A. v., Aanemersbedrijf BV, Vliertwijksestr. 38c; Verbiesen, J., Brood- en banketbakker, Molenstraat 34; Verstappen Handelsonderneming BV, Kloosterstraat 5a; Villa Fleurie, De Driesprong; Voets, Gebr., Weg- en Waterbouw, Pinksterbloemstraat 4; VOF Gebr. v.d. Plas, Schildersbedrijf, Graafsebaan 5.

Uniek 15e-eeuws ijzeren slot, afkomstig van een toegangsdeur van het voormalige klooster Annenborch (1485-1588). Gevonden tijdens opgravingswerkzaamheden in mei 1986, onder leiding van de R.O.B. (Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek). De deur kon aan twee kanten met dezelfde sleutel worden vergrendeld (onderste sleutelgat op beide afbeeldingen). Een tweede slot, dat alleen aan de binnenkant kon worden bediend (onderste foto) vormde een extra nachtbeveiliging (schuifgrendel met oog).

voor beschrijving zie achterzijde.